

במימרא זו שהאונן אינו טעון הערב שמש ושהוא מותר בתרומה? (חמדת דניאל; עיין גם קרן אורה וקדשי דוד) סיוע נוסף לשיטתו מן הסוגיה המקבילה בירושלמי (חגיגה פ"ג ה"ג), שאף היא דנה בסתירת המשניות, ומתרת תחילה (בשם ר' ינאי): "כאן בשהסיע דעתו" וכאן בשלא הסיע דעתו", ללא החילוק בין מי שטבל למי שלא טבל, ומשמע שתירוץ זה מיישב את הסתירה בין המשניות, ולא את הקושיה מאונן שטבל, שכלל לא נשאלה שם.

בירור התירוץ השלישי: "בנגיעה לא עבוד רבנן מעלה"

בסוף הסוגיה נאמר: "איגלגל מילתא ומטאי לקמיה דר' אבא בר ממל, אמר להו: לא שמיעא להו הא דאמר ר' יונתן? אמר רבי: האוכל שלישי של תרומה אסור לאכול ומותר ליגע, אלמא באכילה עבוד רבנן מעלה, בנגיעה לא עבוד רבנן מעלה". רש"י (ד"ה איגלגל) כותב, שכונת ר' אבא ליישב את סתירת המשניות, שהחומרה המיוחדת באונן אינה אלא לעניין אכילתו, ואילו נגיעה מותרת, כדברי משנתנו. רש"י (כאן ובד"ה הפוסלני) מוסיף, שהתירוץ הראשונים של הגמ' דחוקים.

על פי פירוש זה, נראה שה'אונן' האמור בשתי המשניות איננו זהה: במשנה בחגיגה מדובר על אונן לאחר תום אנינותו, ועליו נאמר שלא יאכל עד שיטבול (שהרי בתוך זמן אנינותו איסורו באכילה הוא מדאורייתא; וכן מוכח גם מצירופו למחוסר כיפורים, שאף הוא אסור מדאורייתא קודם הבאת קרבנו, וכונת המשנה שיטבול אחר כפרתו). לעומת זאת משנתנו עוסקת באונן בזמן אנינותו: "אונן נוגע ואינו מקריב", בזמן שאינו מקריב (ורק בסיפא: "ואינו חולק לאכול לערב"), ונמצא שההפרש בין אכילה לנגיעה קוטבי: באכילה

תוך כדי זמן אנינותו – אנינותו חוזרת עליו ולא הועילה טבילתו! לפיכך הגמ' מעלה שני חילוקים נוספים: א. בין אונן שהסיע דעתו מלהיזהר מטומאה, וממילא יש חשש שנטמא, לבין אונן שלא הסיע דעתו. ב. ר' אבא בר ממל מבדיל בין אכילת קדשים לבין נגיעה בהם. יש לברר את היחס בין החילוקים השונים, ומה המסקנה להלכה.

בירור התירוץ השני: "הא דאסח דעתיה"

לשון הגמ' לפנינו: "לא קשיא, הא דאסח דעתיה, הא דלא אסח דעתיה". רש"י כותב: "הכי גרסינן: אלא לא קשיא וכו', וכן מגיה השטמ"ק. כלומר, תירוץ זה לא נועד ליישב את הקושיה על התירוץ של ר' יוחנן, אלא נועד לתרץ אחרת. כוונת תירוץ זה שאונן שהסיע דעתו – טעון טבילה בתום זמן אנינותו כדי להתירו לנגוע בקדשים, ולא תועיל לו טבילה בתוך זמן אנינותו, ואילו אונן שלא הסיע דעתו – אינו טעון טבילה כלל³.

ברם, מתוס' (ד"ה ה"ג הא דאסח) נראה שבאו לשלול את הגרסה "אלא", ולדעתם תירוץ זה משלים את הקודם⁴: האונן זקוק לטבילה בכל מקרה, ורשאי הוא לטבול בתוך זמן אנינותו ויגע בקדשים אם לא הסיע דעתו⁵.

ראיה לפירוש רש"י מקושיית הגמ': "היסח הדעת שלישי ושביעי בעי... הערב שמש בעי... אפילו תרומה נמי" וכו'. מקושיה זו נראה בבירור שהתירוץ "הא דאסח דעתיה" מוסב על המשנה בחגיגה, ולפיכך הגמ' מקשה שלא די לאונן בטבילה לקודש אלא צריך הזאה, ועל כל פנים הערב שמש, ואף לתרומה. אבל אם המשנה בחגיגה מתפרשת במי שלא טבל, והתירוץ "הא דאסח דעתיה" מוסב על המימרא "אנינותו חוזרת עליו", מה מקום לקושיה זו? היכן נאמר

דעתיה לפי שאינו יכול לאכול". נראה שהקושה להם: מה החידוש בדין אונן שהסיע דעתו? הרי כך הדין בכל מסיח דעת! ותירוץ, שאכן אונן אינו אלא דוגמא להיסח הדעת. לדעת החק נתן, שאפילו אונן שלא הסיע דעתו טעון טבילה אליבא דתוס', נראה שקושיית תוס' ותירוץ מוסבים על המימרא שאונן שטבל אנינותו חוזרת, שהרי על המשנה בחגיגה אין מקום לקושיית תוס', שכן יש בה חידוש באונן שטעון טבילה בכל מקרה. לעומת זאת על פי הנראה מהשטמ"ק שתוס' סוברים כרש"י, נראה שדברי תוס' מוסבים על המשנה בחגיגה.

5. בנקודה זו ניתן לפרש בשתי דרכים: האחת, שאם הסיע דעתו, לפני הטבילה או אחריה – הטבילה לא מועילה לו, וכדעת רש"י, ואפילו אם יטבול שוב אחרי שהסיע דעתו, ועל כך אמר רב"ה שאונן שהסיע דעתו וטבל אנינותו חוזרת עליו ולא הועילה טבילתו. השנייה, שגם אם הסיע דעתו – טבילה מועילה לו, ואנינותו חוזרת עליו היינו אם הסיע דעתו לאחר הטבילה. לפי דרך זו, יש בשיטת תוס' חומרא וקולא לעומת רש"י: החומרא, שגם אונן שלא הסיע דעתו כלל טעון טבילה; והקולא, שגם מי שהסיע דעתו יכול לטבול בתוך זמן אנינותו, אם יקפיד מכאן ולהבא שלא להסיע דעתו.

6. לשון מקבילה ל"היסח הדעת", כדברי הרמב"ן (דברים ב, כג): "נהגו רבותינו לומר על 'היסח הדעת' שהוא במקום 'היסע הדעת', ובירושלמי לעולם 'הסיעו'".

7. לפנינו בגמ': יוחנן, אבל במקבילה בחולין לה, א: יונתן, וכן בפסקי הרי"ד כאן, ובדק"ס בשם כל כתה"י. וכן מסתבר, שלא מצאנו שר' יוחנן היה בפני רבי (במנחות פ"ב, מופיע: "אמר ר' יוחנן אמר רבי", ושם בכל כתה"י ליתא "אמר רבי"). גם מהלך הסוגיה משמע כן, שהרי ר' אבא בר ממל מגיב על דברי ר' אמי בשם ר' יוחנן, וכיצד יתכן שיאמר עליו "לא שמיעא להו הא דאמר ר' יוחנן"? אמנם, יתכן שקושי זה הוא שהביא את תוס' להעלות אפשרות שדברי ר' אבא נועדו ליישב את ר' יוחנן, ראה להלן.

1. הקושיה צריכה ביאור, וכי גברא אגברא קרמית? אמנם דרך הגמ' להקשות מדברי אמוראים זה על זה, אך זאת על מנת לבאר וליישב דבריהם, ולא כמו כאן, שהגמ' סותרת את דברי ר' יוחנן מכה דברי רבה בר רב הונא (המאוחר לו!). יתכן ליישב, שהגמ' נוקטת שדברי רב"ה הם סברה פשוטה, שהטבילה תוך כדי האנינות אינה משנה כלל את מצב האונן. עוד יש לומר, שהגמ' אכן אינה סותרת את דברי ר' יוחנן, אלא מפרשת אותם (כהבנת התוס' אליבא דחק נתן, ראה לקמן). ולגרסת רש"י הלק, שהגמ' אכן שוללת את התירוץ "הא דטבל", יתכן שבתירוץ "אלא לא קשיא" כוונתה לומר שיש להגיה את דברי ר' יוחנן או לפרשם כך.

2. הגמ' מסיקה שמדובר בהיסח הדעת מטומאות קלות (כאלה שאף אינן פוסלות אותו מן התרומה, עיין בתוס' ד"ה מדבר), אך לא הסיע דעתו מטומאת מת או טומאת שרץ, ולכן דיו בטבילה בלא הערב שמש.

3. קרן אורה; חמדת דניאל. דין זה צריך ביאור, שהרי אם גזרת האונן אינה אלא משום היסח דעתו – מדוע לא תועיל לו טבילה, ככל מי שהסיע דעתו וטבל? נראה שטעם הדבר, שגזרו על האונן מחשש שמא נטמא, והקלו שמי שלא הסיע דעתו – לא תחול עליו גזרת אונן. מי שהסיע דעתו – כבר חלה עליו גזרת אונן, ושוב לא ייפטר ממנה בטבילה עד תום אנינותו. ולדעת תוס', שאונן אינו אלא דוגמא להיסח הדעת (ראה בהערה הבאה) – אין מקום לומר זאת.

4. כן כתבו בחק נתן וקדשי דוד. סיוע להבנתם מתוס' בעמ' ב' (ד"ה ה"ג ה"נ באכילה), הכותבים: "והשתא לא קאי שינוי דר' יוחנן, ונראה דאפשר לקיימו..."; שמשמע שעד שלב זה בסוגיה ברור להם שהתירוץ עומד במקומו (טהרת הקודש). מאידך, בשטמ"ק (אות כ) מחק בתוס' כאן את הפתיחה "הכי גרסינן", ונראה שלדעתו לא באו להעמיד גרסה שונה מזו של רש"י.

לשון תוס': "היסח הדעת פוסל בקדשים, והא דנקט אונן משום דרגיל לאסוחי

אחר שתם זמן אנינותו... צריכין טבילה לאכילת הקודש... שהרי עד עתה היו אסורין לאכול את הקודש והסיחו דעתן, ושמא נטמאו והם לא ידעו⁸. ולא עשו מעלה זו אלא לאכילה, אבל לנגיעה נוגעין בקדשים קודם טבילה". מלשונו ניתן להבין, שההיתר לנגוע "קודם טבילה" מתייחס לאמור ברישא, "אחר שתם זמן אנינותו", אבל בשעת אנינותו – אסור הוא גם לנגוע בקדשים. ברם, בהל' ביאת המקדש (ב,ח) כותב הרמב"ם: "אונן שעבד אינו לוקה, ומותר ליגע בקדשים אף על פי שלא טבל, שלא עשו מעלה אלא באכילה אבל בנגיעה הרי הוא טהור", ומשמע בבירור שההיתר הנגיעה נאמר אף בתוך זמן האנינות (חזון נחום כאן, ועיין תוס' יו"ט נדה י,ז). נמצא שהרמב"ם פוסק כר' אבא בר ממל, וכפירוש רש"י שלדעה זו בטלו התירוצים הקודמים (קדשי דוד; חמדת דניאל). גם בפסקי הרי"ד הביא רק את התירוץ האחרון המחלק בין אכילה לנגיעה.

באשר לאכילה, נראה מדברי הרמב"ם שכל אונן חייב לטבול, ומה שכתב "והסיחו דעתן" אינו תנאי לדין, אלא טעם לגזרה, שחזקתו שהסיח דעתו (עיין חמדת דניאל). טבילה זו צריכה להיות אחר זמן האנינות, כדברי הגמ' "אונן שטבל – אנינותו חוזרת עליו" (ליקוטי הלכות).

בפירוש המשנה כאן, בנוסח הנדפס בגמרות, נכתב: "והאונן... אסור לו ליגע בקודש אלא אחר טבילה על מנת שלא יסיח דעתו, רק שישמר עצמו מן הטומאה ויתן מחשבת לבו בעניין הזה, ואם לא עשה כן פוסל את הקדשים", וכן כתב הרע"ב כאן (ובחגיגה ג,ג כתב שאינו פוסל במגע). ברם, הרב קאפח במהדורתו לפירוש המשנה מציין שזהו נוסח מהדורה קמא, והרמב"ם חזר בו וכתב: "ואינו מותר לו לאכול בקדשים כי אם אחר טבילה, ומותר לו ליגע ואפילו לפני הטבילה כמו שביאר כאן, אמרו 'באכילה עבוד רבנן מעלה, בנגיעה לא עבוד'" (נוסח זה מופיע בתוס' יו"ט כ'נוסח א'").

האחרונים מבארים את פסק הרמב"ם במהדורה קמא, שדעתו ששני התירוצים האחרונים בסוגיה נועדו לקיים את הראשון, ולפיכך אונן אסור לנגוע בקודש, והותר רק בתנאים מסוימים, כשטבל וכשלא הסיח דעתו (חק נתן; חיבת הקודש; מרומי שדה חגיגה כד,ב). לשיטה זו שני התירוצים האחרונים אינם חלוקים ביניהם אלא לעניין הפירוש, האם המשנה בחגיגה עוסקת במי שטבל והסיח דעתו, ולכן נאסר אף בנגיעה, או בטבל ולא הסיח דעתו, ואינו אסור אלא באכילה (חק נתן).

החמירו להצריכו טבילה גם לאחר האנינות, ובנגיעה הקלו שאין צורך בטבילה אף בזמן האנינות.

כל זאת בסתמא, אבל אם ודאי הסיח דעתו – בכל מקרה אסור באכילת קדשים ונגיעתם, מדיני הסיח הדעת ללא קשר לאנינותו (כדברי הגמ' בעניין התירוץ השני, והדברים קיימים גם למסקנה. קרן אורה).

תוס' (ד"ה ה"נ באכילה) מעלים אפשרות לפרש אחרת, שהתירוץ הראשון בסוגיה – "כאן בשטבל כאן בשלא טבל" – עומד במקומו, ודברי ר' אבא בר ממל נועדו ליישב את הקושיה עליו מן ההלכה "אונן שטבל אנינותו חוזרת עליו": הדין שאנינותו חוזרת הוא מעלה מיוחדת באכילה, אבל בנגיעה טבילתו מועילה; ומכל מקום, הרי הוא טעון טבילה אף לנגיעה. תוס' מסיימים: "ופירוש הקונטרס עיקר".

גם בנקודה זו פירוש רש"י מסתייע מהירושלמי בחגיגה (שם). שכן תירוץ ר' אבא בר ממל המחלק בין אכילה לנגיעה מובא שם, ואילו החילוק בין טבל ללא טבל אינו מופיע שם, ומכאן שזהו תירוץ העומד בפני עצמו.

נגיעת אונן בקדשים. מסקנת הסוגיה, על פי רוב המפרשים, שאונן מותר לנגוע בקדשים אפילו בזמן אנינותו וללא טבילה, אם לא הסיח דעתו משמירת טהרתו (לתיאור הקריעה בציור - ראה במערכה הקודמת).

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות יב,טו) פוסק: "האונן

אין זה מובן. לעומת זאת בגמ' בחגיגה (כד,ב) ניתן לשמוע כדברי הרמב"ם: "כיוון דעד האינדא הוּו אסירי אצריכנהו רבנן טבילה", כלומר, עצם המעבר מאיסור להיתר מצריך טבילה; ואינו מוכרח. בהל' קרבן פסח (ו,ט) רומז הרמב"ם לשני הטעמים: "וטובל ואחר כך אוכל כדי שיפירוש מאנינותו ולא יסיח דעתו", עיין ר"י קורקוס ולח"מ שם.

8. בפירוש המשנה (פסחים ח,ח) כתב הרמב"ם טעם אחר לטבילת האונן: "וחייבו האונן טבילה כדי להראות עקירתו מאותה המחשבה והסרת אבילותו", כלומר, שאיסורו בקדשים נובע מכך שאין זה ראוי שבאבלותו יאכל קודש, ונדרש מעשה מסוים לבטא את סיוע האבלות. הטעם שכותב הרמב"ם בהלכה משתמע מן התירוץ השני בסוגיה כאן, "הא דאסח". גם מהסיוע "בנגיעה לא עבוד רבנן מעלה" משמע שהיה מקום מסברה להצריך טבילה גם לנוגע, ולסברת הרמב"ם בפי"ה בפסחים

פסל כמו שביארנו¹¹]. לשון הרבים 'נוגעין' מתייחסת בין לאונן ובין למחוס"כ (כסף משנה), ואם כן המשפט "ומחוס"כ שנגע בקודש פסל" פירושו: קודם שהביא כפרתו¹². הכס"מ מבאר, שהרמב"ם השווה מחוס"כ לאונן לעניין היתר הנגיעה מכיוון ששניהם נשנו כאחת. יש בזה חידוש, שכן היה מקום לומר שחז"ל לא עשו מעלה בנגיעת אונן מפני שמדאורייתא היה מותר תמיד בנגיעה, ואילו במחוס"כ, שהיה אסור מדאורייתא בנגיעה עד הבאת קרבנו, אפשר שחז"ל האריכו את איסורו עד הטבילה. בשפת אמת דייק כפסק הרמב"ם מן הנימוק בגמ' לקולא בנגיעה: "בנגיעה לא עבוד רבנן מעלה", שמשמע שהיה ראוי לאסור זאת אלא שבנגיעה הקלו; וקשה, הרי טעם הגזירה שיטבול מבואר בגמ' בחגיגה (כד,ב): "כיוון דעד האידנא הוה אסירי – אצריכנהו רבנן טבילה", ונימוק זה לא שייך בנגיעת אונן! לפיכך יש לומר, שהגמ' כאן נצרכה לטעם זה לגבי מחוסר כיפורים, שהיה אסור בנגיעה וכעת הותר¹³.

ב. טבילתו לפני הבאת קרבנו (אפילו לאחר שהעריב שמשו) אינה מועילה לו אחר הבאת קרבנו, כשם שאונן שטבל – אנינותו חוזרת עליו. כך משמע ברמב"ם הנ"ל, הכותב "אחר שהביא כפרתו", וכן מבואר ברש"י בחגיגה (כא,א): "צריכין טבילה – לאחר שהביא קרבנו".

לפי הפירוש שמציעים תוס' (עמ' ב ד"ה ה"ג ה"ג), שהקולא בנגיעה נאמרה רק לאונן שטבל, ממילא הוא הדין למחוס"כ: אחרי כפרתו עדיין אסור לו לנגוע, אלא אם כן טבל אפילו לפני כפרתו. ובאכילה הוא אסור עד שיטבול אחר כפרתו דווקא (מרומי שדה חגיגה כד,ב)¹⁴.

סיכום

הגמ' בסוף הסוגיה מחלקת בדין אונן בין אכילת קדשים, שנאסרה עד שיטבול, לבין הנגיעה בהם. דעת רוב הראשונים (רש"י; מסקנת תוס'; רי"ד; רמב"ם במשנה תורה), שמסקנה זו מבטלת חילוקים קודמים שהוזכרו בסוגיה, בעניין הטבילה או היסח הדעת. נמצא, שאונן מותר לנגוע בקדשים אפילו בזמן אנינותו ואפילו לא טבל, ונאסר לאוכלם בתום אנינותו עד שיטבול, ובתנאי שטבילתו תהא

טבילת מחוסר כיפורים. מצורע הבא למקדש כדי להיטהר בקרבנותיו צריך לטבול לפני כניסתו, למרות שטבל כבר מאתמול, וזאת מחשש שמא נטמא שוב (נגעים פ"ד מ"ח). לשם כך היתה לשכה מיוחדת בעזרת נשים, היא "לשכת המצורעים". עוד גזרו חכמים, שאחרי הבאת קרבנותיו יטבול שוב על מנת להתירו באכילת קדשים. הטבילה בזמן היותו מחוסר כיפורים איננה מועילה לעניין הגזירה השניה.

נגיעת מחוסר כיפורים בקדשים

בשולי הדיון על אונן יש לבחון את השלכותיו על מחוסר כיפורים. מחוסר כיפורים אסור מדאורייתא לנגוע בקדשים עד שיביא קרבנו⁹, וכדיוק לשון משנתנו: "טבול יום ומחוסר כיפורים אינן חולקין בקדשים לאכול לערב. אונן נוגע ואינו מקריב ואינו חולק לאכול לערב", ולא הוזכר היתר נגיעה במחוס"כ. במשנה בחגיגה הנ"ל נאמר: "אונן ומחוסר כיפורים צריכים טבילה לקודש", כלומר, גם לאחר הבאת קרבנו עדיין הוא אסור בקדשים אלא אם כן טבל, ואם נשווה אותו לדין אונן, מתחדשות בסוגייתנו שתי הלכות בדין מחוסר כיפורים:

א. הצורך בטבילה נאמר רק לעניין אכילה, אבל רשאי לנגוע בקדשים אחר הבאת קרבנו¹⁰. אכן, כך פוסק הרמב"ם (הל' שאר אבה"ט שם): "האונן אחר שתם זמן אנינותו ומחוסר כיפורים אחר שהביא כפרתו צריכין טבילה לאכילת הקודש... ולא עשו מעלה זו אלא לאכילה, אבל לנגיעה נוגעין בקדשים קודם טבילה." [ומחוסר כיפורים שנגע בקודש

14. במרומי שדה מסיק כך גם מהרמב"ם בהל' מטמאי מו"מ ה,ד, שנראה מדבריו שיולדת מחוס"כ אסורה לנגוע בקודש אפילו אחר כפרתה אלא אם כן טבלה. האחרונים דנו באריכות בדברי הרמב"ם שם, האם כוונתו ליולדת אחר כפרתה או קודם כפרתה (עיי' כס"מ ותוס' יו"ט נדה יז), ויש אומרים שכוונתו שם ליולדת אחר הכפרה, ודין יולדת חמור משאר מחוס"כ, שמכיוון שהיתה טבולת יום ארוך – אסורה אף במגע קדשים עד שתטבול (חק נתן כאן; מעשה רוקח הל' מטמאי מו"מ שם). על פי המתבאר לעיל (הערה 9) שהרמב"ם חזר בו בעניין זה יש מקום לשער, שדבריו שם אמורים על יולדת קודם כפרתה, כפשט לשונו שם, והטבילה מועילה להתירה בנגיעה עוד בהיותה מחוסרת כיפורים, וזהו שריד ממהדורה קמא (ובמהדו"ב שלו תיקן רק בהל' אבה"ט, שם עיקר עניין מחוס"כ). הדברים מתאימים גם למה שסבר בתחילה שאונן אסור לנגוע בקדשים עד שיטבול, וטבילתו מועילה אף בתוך זמן אנינותו (כפי שהתבאר לעיל על פי המשמעות מדבריו בפי"ה"מ כאן במהדו"ק), ונמצא שדבריו שם על יולדת זהים לגמרי לשיטתו במהדו"ק באונן ובמחוס"כ: מדאורייתא מותרת היא לנגוע בקדשים, ומדברנן אסורה לנגוע עד שתטבול, וטבילתו מועילה עוד קודם כפרתה.

9. הדין שמחוס"כ פוסל את הקודש מפורש במשנה במעילה (ב,א), ופסולו מדאורייתא, כמבואר בתורת כהנים (צו פרשתא ט,ב): "והבשר אשר יגע בכל טמא – אפילו במחוסר כיפורים". הרמב"ם סבר מתחילה שמחוס"כ מותר לנגוע בקודש ואחר כך חזר בו, עיי' בפירושו למשנתנו במהדורת הרב קאפח והערותיו, ובמשנה תורה הל' שאר אבות הטומאות פ"ה הל' ג,ד, ובשינויי נוסחאות במהדו' פרנקל שם. חזרה זו הולידה סתירות לכאורה בדבריו, והמפרשים טרחו רבות ביישובן, כגון התוס' יו"ט בנדה יז.

10. ובה הוא שונה מאונן, שמוותר לנגוע גם בזמן אנינותו.

11. משפט זה מופיע בכתה"י ומקורו בשיטת הרמב"ם לאחר חזרה, ראה לעיל הערה 9.

12. ולא כמשמעת בדברי הרב קאפח בהערותיו לפיה"מ כאן, בהשגתו על הכס"מ, ש'נוגעין' נאמר על אוננים בלבד.

13. יש מקום לדחות, שמכיוון שאונן היה אסור באכילה – יש לחוש שהסיח דעתו ונטמא, ולפיכך יאסר אף במגע בזמן אנינותו ולאחריה, והטעם "בנגיעה לא עבוד מעלה" בא להסביר גם מדוע מלכתחילה לא נאסר במגע.

לנגוע בקדשים, ואסור לאכול עד שיטבול אחר הכפרה (רמב"ם). ועל פי השיטה השניה הנ"ל אף הוא אסור לנגוע עד שיטבול, וטבילה זו יכולה להיות קודם הכפרה (מרומי שדה).

כל האמור הוא בסתמא, אבל אם יודע בוודאי שהסיח דעתו – טמא מבחינה זו, ואסור לנגוע בקדשים (קרבן אורה).

לאחר תום האנינות. שיטת מקצת הראשונים, שהחילוק בין אכילה לנגיעה מתייחס לאונן שטבל בזמן האנינות, אבל אונן שלא טבל אסור לנגוע (הצעת תוס'; רמב"ם בפיה"מ מהדו"ק; רע"ב כאן). בירושלמי נראה כשיטת רוב הראשונים.

דין מחוסר כיפורים שזה לאונן, שלאחר כפרתו מותר לו

מערכה רס. דין האונן באכילת קדשים בליל פסח (צט,ב)

משנתנו (וכדעת חכמים להלן ק,ב שיום קבורה אינו תופס לילו, ולא כרבי שם).

פשט המשנה בפסחים

מבחינת פשט המשנה, יש צדדים לכאן ולכאן: פשוט לשון המשנה "טובל ואוכל פסחו לערב אבל לא בקדשים" שמדובר על ליל הפסח עצמו. ולפי רב ירמיה יוצא דבר תמוה, שהמשנה בפסחים טרחה להשמיע את איסור הקדשים בכל ימות השנה ולא השמיעה את היתרם בליל פסח, ודווקא המשנה בזבחים עוסקת בהיתר הקדשים בליל פסח.

מאידך, מן המשנה בפסחים משתמע שהולכת בשיטת רבי, לפיה יום קבורה תופס לילו. לשון המשנה: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים. השומע על מתו והמלקט לו עצמות – טובל ואוכל בקדשים". מדוע המשנה מחלקת בין אונן לבין יום שמועה וליקוט עצמות, ולא מחלקת באונן בין יום מיתה ליום קבורה? שמע מינה שיום קבורה תופס לילו מדרבנן¹, ולפיכך ראוי לפרש גם את משנתנו בזבחים בהתאם.

בירור נקודת המחלוקת

רש"י (ד"ה רב אסי) כותב: "אידי ואידי בלילי פסחים", כלומר, שרב אסי לא בא רק ליישב את סתירת המשניות באופן שונה, אלא גם חולק על עצם דינו של רב ירמיה מדיפתי, ואוסר לאכול שאר קדשים בליל פסח שלאחר יום המיתה.

בטורי אבן (חגיגה כה,ב) הציע לפרש אחרת, שרב אסי מסכים לדינו של רב ירמיה מדיפתי, ונחלק עליו רק בפירוש משנתנו, כי לא מסתבר לו לפרשה דווקא בליל פסח². נראה

1 רב יוסף מכך שהברייתא נוקטת "כמלקט" ולא "כקובר", ואין לדייק כך מהנוסח בפסחים.

2 הטורי אבן יוצא מתוך קושיה, שבגמ' שם נאמר בפשוט שעם הארץ שעירב קודש בתרומה "מיגו דמהימן אקודש מהימן נמי אתרומה", ומכאן שסברת 'מיגו' מוסכמת, והוא הדין בנידון דידן, שמתוך שהותר לפסח – הותר גם בשאר הקדשים. אך לבסוף חילק בין הדברים, שלעניין חשש הטומאה הרי זה תרתי דסתרי להאמינו לעניין קודש ולא לעניין תרומה, שהרי הוא טהור או טמא, אבל באנינות אין סתירה בכך שיגזרו אנינות לילה לעניין כל הקדשים פרט לפסח.

בליל הפסח מצוה לאכול מקרבן פסח. יחד עם הפסח ישנו קרבן נוסף: 'חגיגת ארבעה עשר', שאף הוא מוקרב בי"ד בניסן ונאכל בליל ט"ו, כדי שהפסח ייאכל "על השובע" (פסחים ע,א). כמו כן, יתכן שחבורת אוכלי הפסח תאכל קדשים אחרים שנשחטו בערב הפסח (עיין הל' חגיגה ב,יא).

בסוגיה כאן נאמר, שהאונן שמת לו מת בערב הפסח הותר לאכול בלילה מקרבן הפסח, מכיוון שהאנינות בלילה אינה אלא מדרבנן, וחכמים לא גזרו לבטלו ממצות קרבן פסח. על רקע זה הסוגיה דנה בשאלה, האם הותר לו לאכול גם מקדשים אחרים בלילה זה.

מחלוקת האמוראים: האם אונן בליל הפסח רשאי לאכול שאר קדשים?

במשנה בפסחים (צא,ב) נאמר: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים". הגמ' כאן מעלה סתירה בין משנה זו, לבין משנתנו: "האונן... אינו חולק לאכול לערב", ממנה משמע שאין לו זכות לקבל בשר קדשים לאכילה בין כהני המשמר, מפני שבשעת העבודה לא היה ראוי להקריב, אבל רשאי הוא לאכול בקדשים, אם כהן אחר יזמינהו לאכול מחלקו. על כך נאמרו בגמרא שתי תשובות:

א. רב ירמיה מדיפתי: האונן אסור לאכול קדשים בערב, אבל משנתנו המתירה עוסקת בליל פסח, שמכיוון שהותר לו לאכול בפסח – התירו חכמים עבורו גם את שאר הקדשים. המשנה בפסחים "אבל לא בקדשים" מתכוונת לשאר ימות השנה, ולא לליל הפסח עצמו.

ב. רב אסי: יש להבדיל בין הלילה שלאחר יום המיתה, שבו האונן אסור מדרבנן באכילת קדשים, לבין הלילה שלאחר יום הקבורה, שמותר באכילת קדשים, ועליו מדברת

1 כפי שמדייק רב יוסף להלן ק,ב: "השומע על מתו כמלקט עצמות, טובל ואוכל בקדשים לערב. מכלל דיום קבורה אפילו לערב נמי לא אכיל". והתקשה בזה בפנים מאירות שם, ועיין צאן קדשים שם (ונראה מדבריו שביום שמועה וליקוט מודה רב אסי שאידי דאכיל פסח אכיל שאר קדשים).

יש להעיר, שבדק"ס מובא שבכל כתי"י והדפוסים הישנים הנוסח בגמ' להלן "והמלקט", כנוסח המשנה בפסחים, וכפי שהגיה השטמ"ק. הנוסח שלפנינו "כמלקט" מקורו בהגהת ברכת הזבח, ולא נימק את הגהתו. כנראה טעמו שלשון רב יוסף "אלא הא דקתני" ולא "דתני" מוכיחה שזוהי ברייתא אחרת (ולכן בעל מסורת הש"ס לא ציין לפסחים; ובדק"ס הביא שבספר 'מראה אש' הגיה "דתני"). לפי גרסתו, דיוקו של